

TOLERANCIJA U CRKVI

Mato Zovkić

Tolerancija je riječ koja dolazi od latinskog glagola *tolerare*, koji znači »podnositi, dopuštati da netko ili nešto bude drugačije«. U današnjem svijetu u kojemu postoje velike razlike u vjerovanju, prihvaćanju ideologija i načinu življenja tolerancija se primjenjuje na odnose među ljudima različitog uvjerenja i življenja. Tko ima svoje životne stavove što mu ih nalaže njegova savjest, a živi s ljudima drugačijeg mišljenja i vladanja, prakticira krepost tolerancije u odnosu na druge, čvrsto ostajući uz svoje a poštujući ljudsko i vjerničko dostojanstvo bližnjega.

Donedavno se govorilo o toleranciji prema onima vani, prema ljudima drugih vjera i kultura, a za ljude iz vlastite vjerničke, narodne i kulturne zajednice upotrebljavali smo pojam strpljivosti i ljubavi, ako smo željeli označiti idealno držanje prema njima, kad drugačije misle i postupaju nego naša zajednica očekuje. Sada sve više počinjemo govoriti o toleranciji unutar Crkve. Da li je tolerancija u zajednici vjernika stvar vjere ili samo ljudske razboritosti i dobrog ponašanja? Ima li razlike između vjerničke tolerancije i vjerskog indiferentizma koji kaže da su sve vjere jednake? Pokušat ćemo odgovoriti na ova pitanja uzimajući u obzir postupke Isusa, zatim Pavlove pouke Crkvi sastavljenoj od obraćenih Židova i Grka kao i nauku II. vatikanskog sabora.

Tolerantni Isus naviješta apsolutnu istinu

Evangelja donose zgodu kako je Isus na putu u Jeruzalem prolazio kroz samarijsko selo i zatražio s Dvanaesticom konak. Kako su Samarijanci prezirali Židove, a i Židovi njih, ljudi tog sela odbili su primiti Isusa na konak zato što putuje u Jeruzalem. Jakov i Ivan zatraže od Isusa da pošalje oganj s neba i uništi to selo, a Isus ih na to ukori (Lk 9, 51—56). Evangelja donose također zgodu kako su se apostoli žalili Isusu da netko u ime Isusa uspješno izgoni đavle, a ne slijedi Isusa izbliza kao jedan od Dvanaestice (Mk 9, 37—40; Lk 9, 49—50). Tražili su da mu sam Isus zabrani to činiti, jer je njihova zabrana bila bezuspješna. Isus je odbio rekavši: »Nemojte mu braniti! Jer nema nikoga tko bi činio čudo u moje ime i onda ubrzo mogao o meni zlo govoriti. Tko nije protiv nas, taj je za nas!« (Mk 9, 39—40). Ove dvije zgode pokazuju Isusovu tolerantnost. U prvom slučaju postupio je tolerantno prema stanovnicima samarijanskog sela, a Židovi su u ono doba smatrali Samarijance krivovjercima. U drugom slučaju postupio je tolerantno prema čovjeku koji je vjerovao u Isusovu nadnaravnu moć ali se nije htio pridružiti užoj zajednici njegovih sljedbenika.

Takvi Isusovi postupci izviru iz njegova naviještanja ljubavi i milosrđa Božjega prema svima ljudima. Bog je otac koji ponovno prihvaća svakog izgubljenog sina, pastir koji se veseli nad ponovno nađenom odlutalom ovcom. Ali Isus propovijeda da svi ljudi trebaju Božje milosrđe.

Nitko ne smije pred Bogom isticati svoje zasluge i svoja prava. U paraboli o nemilosrdnom sluzi (Mt 18, 23—35) gospodar oprašta dužniku dug u visini od petstotina nadnica. Taj sluga međutim baca u tamnicu svoga kolegu za dug od pedeset nadnica. Na to se gospodar razljuti i kažnjava nemilosrdnog slugu. Isus tom zgodom zaključuje: »Tako će i Otac moj nebeski postupiti s vama, ako ne oprostite jedni drugima od svega srca!« U zgodi s grešnicom uhvaćenom u preljubu Isus dovikuje tužiteljima koji su bili spremni da kamenuju jednu ženu: »Tko je od vas bez grijeha neka prvi baci kamen na nju!« Od svojih sljedbenika Isus traži da ljube neprijatelje i mole za progonitelje »kako bi postali sinovi svoga Oca nebeskoga, koji čini da njegovo sunce izlazi nad zlima i dobrima, i da kiša pada pravednima i nepravednima« (Mt 5, 45).

Isus je bio tolerantan, jer je svjedočio i naviještao strpljivost Božju prema slabom čovjeku. Isus je tražio da njegovi sljedbenici budu tolerantni u znak da trebaju i primaju Božje milosrđe. To ne zamračuje Isusovu kategoričku nauku da postoji samo jedan Bog te samo jedan put spasenja po Sinu Božjem koji je *put, istina i život*.

Crkva sastavljena od Židova i Grka

Pavao je bio obrazovani Židov koji se rodio u Tarzu među Grcima te naučio njihovu književnost i filozofiju. Teologiju je učio među sunarodnjacima u Jeruzalemu, ali ga je otkriće prave ljudskosti među poganima čuvalo od potpunog preziranja i osuđivanja svega što nije židovsko. Kad ga je uskrsli Gospodin Isus na putu za Damask pozvao u zajednicu svojih vjernika, ujedno ga je pozvao za navjestitelja evanđelja, za misionara pogana. Pavlova prednaobrazba i okolnost da je rastao među Grcima sada su mu dobro došli. Obilazio je gradove Palestine, Male Azije, Grčke i Italije propovijedajući najprije Židovima, a onda i drugim, poganskim ljudima da je Isus Evanđelje i Gospodin, radosna vijest i Spasitelj. Od onih koji su se na poticaj Duha Svetoga odazivali njegovu propovijedanju nastajale su mjesne zajednice kršćana koje on u svojim poslanicama naziva: Crkva u Solunu, u Korintu, u Filipima, u Rimu, u Efezu. Iz Pavlovih poslanica vidimo da nije bilo jednostavno prvim kršćanima slaviti istu euharistiju, sjedati za iste bratske gozbe, složno živjeti u jednoj mjesnoj Crkvi, jer su jedni došli u kršćansku zajednicu iz židovstva a drugi iz brojnih poganskih religija. Ti novokršćenici nisu mogli preko noći shvatiti i prihvatiti sve kršćanske vjerske istine. Pogotovo nisu mogli brzo prihvatiti kršćansko čudoređe.

Jedan od mučnih problema u prvoj Crkvi bilo je obrezanje. Kršteni Židovi držali su da je obrezanje znak saveza s Bogom, da je Isus sam obrezani Židov, pa da bi obrezanje trebalo zadržati i u kršćanskoj zajednici barem kao poželjno, ako već ne kao obavezno. Krštenim poganima obrezanje je bilo sakaćenje ljudskog tijela, čemu se oni nisu bili spremni podvrgnuti. Pavao je lavovski branio slobodu krštenih pogana te na saboru u Jeruzalemu isposlovao da obrezanje nije obavezno, ali je problem još dugo ostao.

Tako on piše vjernicima Galacije, koji su bili kulturno i etnički različiti: »Vi ste, braćo, na slobodu pozvani. Samo, neka ta sloboda ne bude pobuda tijelu, nego ljubavlju služite jedan drugome... Ako tko i upadne u kakav prekršaj, takvoga vi duhovni ispravljajte u duhu blagosti! Nosite bremena jedan drugoga, te ćete tako ispuniti zakon Kristov!« (Gal 5, 13; 6, 1—2). Nositi breme jedan drugoga u vjerničkoj zajednici Galacije značilo je toleranciju prema onima koji ne razumiju ili ne prihvaćaju sve kršćanske vjerske istine. Služiti jedan drugoga ljubavlju značilo je tolerantno ponašanje prema onima koji su drugačiji te pomaganje bližnjemu, makar neće da se promijeni onako kako mi mislimo da je Božja odredba.

U rimskoj mjesnoj Crkvi bilo je nešto obraćenih Židova i velik broj obraćenih pogana. Židovi su, pod utjecajem starozavjetnih propisa o nečistim jelima, sa strahom birali jela, a neki uopće nisu htjeli jesti mesa. Pogani su jeli sve. Tako je među kršćanima Rima došlo do podjele na jake i slabe. Kršteni pogani prezirali su krštene Židove kao teološki zaostale i skrupulozne, dok su kršteni Židovi bili skloni sebe smatrati jedino pravim kršćanima. Jednima i drugima Pavao naređuje: »Nemojte se prilagođavati ovom svijetu! Naprotiv, preobličavajte se obnovom svoga uma da možete uočavati što je volja Božja: što je dobro, ugodno i savršeno!« (Rim 12, 2). Tim Pavao zove jedne i druge na neprestano učenje kršćanske istine u promjenjivim okolnostima mjesta i vremena. Obnova uma na koju Pavao zove jest vrednovanje svega u svjetlu kršćanske istine, ali takvo vrednovanje traži osobno razmišljanje, traženje i prihvaćanje volje Božje o sebi i o bližnjima.

Pavao u ovoj poslanici dalje potiče: »Neka vaša ljubav bude bez pretvaranja! Mrzite zlo, prijanjajte uz dobro! Ljubite srdačno jedan drugoga bratskom ljubavi! U davanju časti prednjačite jedan drugome!« (12, 9). Sve je to upućeno konkretnim vjernicima, koji su došli u Crkvu iz različite kulturne i povijesne pozadine i teško se privikavaju na subraću u zajednici koja je drugačija. Onima pak koji nisu odviše poštivali sliku Božju u bližnjemu te pod svaku cijenu tražili da bližnji budu krojeni po njihovom receptu, na njihovu sliku Pavao oštro dovikuje: »Tko si ti da sudiš tuđem sluzi? Ili stoji ili pada, stvar je njegova gospodara, a stajat će, jer ga Gospodin može tako držati... Samo neka svatko bude uvjeren u svoje mišljenje!« (14, 4—5). Ovdje Pavao pretpostavlja razlike u vjeri i ponašanju koje su posljedica unutarnjeg osvjedočenja ili diktata savjesti. Traži od jakih da poštuju savjest slabih, i obratno. Tko osuđuje drugačije vjersko osvjedočenje i vladanje bližnjega, ne poštuje njegovu osobnu savjest i osobnost.

Za uzor tolerancije Pavao u ovoj poslanici stavlja strpljivog Krista: »Mi jaki moramo podnositi slabosti slabih, a ne sami sebi ugađati. Svaki od nas neka ugađa bližnjemu, u njegovu korist, jer ni Krist nije sam sebi ugađao nego je trpio« (15, 1—2). To znači da kriterij tolerancije ne smije biti osobna lagodnost ili samodopadnost. Tome bi podlegao vjernik koji u stvarima vjere i ćudoređa zauzima drugačije stajalište bez zrelog istraživanja i razmišljanja, samo da se razlikuje od službenog učenja Crkve, da bude drugačiji, da se ističe na nezdrav način. Razlike u vjerničkom mišljenju i ponašanju dopustive su samo onda kad nisu posljedica uga-

danja samom sebi, slavohleplja i samodopadnosti. Isus je bio drugačiji od službenih teologa ne zato što bi se želio isticati nego zato što je tako razumio Očev plan i Očevu volju.

Pavao zatim nastavlja: »I neka vam Bog, izvor strpljivosti i utjehe, dadne da imate isti osjećaj jedan prema drugome po primjeru Krista Isusa, da jednodušno jednim ustima slavite Boga, Oca našega Gospodina Isusa Krista. Zato primajte jedni druge u svoje društvo kao što je i Krist vas primio u slavu Božju« (15, 5—7). Ovo je posljednji, dogmatski razlog tolerancije u Crkvi na koju Pavao zove i potiče. Bog je izvor svake strpljivosti. On je u Kristu pomirio ljude sa sobom i jedne s drugima. Krist je vjernike poganskog i židovskog porijekla primio u slavu Božju i omogućio im da sačuvaju svoj etnički i kulturni identitet pri stupanju u zajednice krstom preporođene djece Božje. Krist koji vjernike prima različite u zajedništvo sa sobom i Ocem traži da i vjernici prihvaćaju jedni druge različite. Ne iz oportunizma zato što transcendentálna i sveopća istina ne bi postojala, nego zato što je Bog strpljiv prema ljudima i onda kad su u zabludi.

Tolerancija i dijalog u Katoličkoj Crkvi

Sabor je Dekretom o ekumenizmu otvorio novo razdoblje odnosa između katolika i ostalih kršćana zovući na produbljivanje onoga što nas veže i na dijalog o onome u čemu se razlikujemo. Sabor je otvorio novo razdoblje odnosa s nekršćanskim religijama Deklaracijom o stavu Crkve prema nekršćanskim religijama i Deklaracijom o vjerskoj slobodi. U tim svečanim dokumentima crkvenog učiteljstva istaknuto je da Katolička Crkva i dalje ostaje pri svom uvjerenju da je Bog apsolutna istina i da u Katoličkoj Crkvi ljudi imaju u najvišem stupnju sačuvanu Kristovu volju o Crkvi, ali svijest da današnja Crkva djeluje u pluralističkom svijetu u kojemu je poraslo poštovanje ljudske slobode i dostojanstva. U takvim okolnostima Crkva s drugim međunarodnim ustanovama prihvaća stav da čovjeka ne treba silom trgati od njegove vjere niti mu silom nametati drugu vjeru. Čovjek i kad je u krivoj vjeri ima pravo na vjersku slobodu kao pojedinac i član grupe sve dotle dok ne narušava opće dobro drugih sugrađana. To je razlog da današnja Crkva otvara dijalog s nekršćanima, s kršćanima koji nisu katolici kao i s onima koji ne prihvaćaju nikakvu religiju. Crkva ima što dijalogizirati sa svima njima, jer zajedno s drugim ljudima snosi odgovornost za bolji i humaniji svijet.

Nakon Sabora osnovane su posebne institucije za odnose i dijalog s onima izvan Crkve. Ima li, međutim, dijaloga u Crkvi? Možemo reći da je uvođenjem sinodalnog načela Sabor otvorio veliko razdoblje dijaloga u Crkvi. Pri Svetoj stolici osnovana je Sinoda biskupa koja se sastaje svake druge godine te s papom razmišlja o kojem važnom pitanju današnje Crkve. Biskupske konferencije u pojedinom narodu dobile su nakon Sabora pravu zakonodavnu ulogu i zadaću promicanja zajedničkog rasta Crkve na razini jednog naroda. Pojedine biskupije uvele su svećenička i pastoralna vijeća, a župe uvode župska vijeća. Sve su to insti-

tucije dijaloga i tolerancije u Crkvi koja je zakonito raznolika. Kad bi sve bilo unaprijed jasno, ove ustanove ne bi se trebale sastajati i tražiti povoljna rješenja.

Sabor je posebno istaknuo potrebu dijaloga u samoj Crkvi u okviru poglavlja o izgrađivanju međunarodne zajednice u konstituciji o Crkvi u današnjem svijetu. Tu Sabor kaže: »Snagom svog poslanja da svjetlom evanđelja obasjava cijeli svijet te da pod jednim Duhom ujedinjuje sve ljude bilo kojeg naroda, rasa ili kulture, Crkva je znak onog bratstva koje omogućuje i produbljuje iskren dijalog. Takvo poslanje traži da prije svega u samoj Crkvi gajimo međusobno poštovanje, naklonost i slogu punim priznavanjem dopuštenih razlika. Tako svi koji sačinjavaju Božji narod, pastiri i ostali vjernici, mogu uspostavljati plodni i trajni dijalog. Veze koje povezuju vjernike snažnije su od svega što ih dijeli. Stoga neka vlada jedinstvo u onome što je nužno, slobodno razilaženje u onome što je otvoreno, a u svemu ljubav« (GS 92, 1).

Za unutarnju crkvenu toleranciju važan je katolicitet Crkve koji je ne samo Kristov dar nego i zadatak. Krist čini Crkvu katoličkom *omogućujući joj da bude jedna i različita*: da ostane aktivno prisutna u različitim narodima, da u njima naviješta isto Kristovo evanđelje, dijeli iste sakramente, sabire jednu zajednicu njegovih vjernika. Krist Crkvi, i to cijeloj Crkvi, ujedno *nalaže da ostane katoličkom*: da bude raznolika, inkulturirana u svaki narod, prisutna srcem i duhom u svakom narodu, svakom staležu, zanimanju i grupi. Katolicitet pretpostavlja stalnu otvorenost jednih prema drugima u Crkvi, ikako se nijedan pojedinac ili grupa ne bi osjećali nesaslušani, neopaženi, nepodnošeni.

Poslije Sabora, iako ne radi Sabora, polarizirali su se pripadnici Katoličke Crkve u pojedinim krajevima i kontinentima. Ova polarizacija pustila je korijen među svim »staležima« u Crkvi: od laika, svećenika, redovničkih zajednica, preko teologa do biskupa i kardinala. U Evropi se globalno dijele na progresiste i tradicionaliste, u Sjevernoj Americi na liberale i konzervativce, u Južnoj Americi na lijeve i desne katolike ne samo s obzirom na strogo crkvena pitanja nego i s obzirom na ustrojstvo društva. Jedni su nezadovoljni što se Crkva presporo mijenja, drugi što se uopće mijenja. Jedni optužuju odgovorne u Crkvi što toleriraju teološko istraživanje koje je kod velikog broja teologa nespojivo s obaveznom katoličkom tradicijom, drugi prigovaraju centralnim uredima Sv. Stolice i pojedinim biskupima što dižu galamu za sitnicu u člancima i knjigama pojedinih teologa. Jedni žale što službena Crkva ne stvara više prostora za rubne kršćane, a drugi joj zamjeraju što ne povuče strožu granicu između onih koji su zbilja u Crkvi i onih koji su samo teoretski katolici. Jednima je pričest na ruku sasvim u skladu s Kristovom nakanom, a drugima je to srozavanje katoličke svetinje. Jedni su oduševljeni živim jezikom u liturgiji koji omogućuje da sudionici razumiju svaku molitvu i čitanje, drugi žale za latinskim koji je bolje pokazivao jedinstvo Crkve. Jedni traže nove putove pobožnosti i duhovnosti u karizmatiskim i molitvenim skupinama, drugi žale što odumiru neki dobri stari običaji.

Rješenje ovih napetosti nije u međusobnom optuživanju i sumnjičenju, nego u katoličkoj širini i toleranciji. Ako Crkva prisutna u jednoj župi, biskupiji ili narodu želi ostati katolička i ne izroditi se u sektu, mora u sebi gajiti zdravu raznolikost koja ne narušava njezinu bit zadanu pologom Objave. Svi moramo početi učiti krepost tolerancije kojoj možemo dati i druge nazive kao što je strpljivost, poštovanje, suradnja. Tolerantan vjernik ne polazi sa stanovišta vjerskog indiferentizma prema kojemu su sve vjere jednake pa nema apsolutnih istina ni norma. Tolerancija ne proglašava vjersku zabludu istinom ni grijeh prirodnom potrebom koja bi bila u skladu s ljudskom naravi. Tolerantan vjernik nije laksni vjernik. On jednostavno poštuje činjenicu vjerničke savjesti u člana iste crkvene zajednice kojoj pripada, imajući na umu strpljivost Boga koji je apsolutna istina, ali se ne da svesti na ljudske formule niti isprovocirati ljudskim grijesima. Bog koji je stvorio ljude različite, traži da vjernici u Crkvi prihvaćaju jedni druge različite. Kako Pavao uči: »Primajte jedni druge u svoje društvo kao što je Krist primio vas u slavu Božju!«

TOLERANCE AMONGST BELIEVERS WITHIN THE CHURCH

Summary

In the first part, on the basis of Lk 9,50—56 and Mt 18,23—35, the author describes Jesus' tolerant manner of announcing the Kingdom of God and his treatment of those who were not included in the group of his closer followers. Jesus requests tolerance because everyone needs God's mercy. In the second part, the author depicts Paul's urge for tolerance in the Church of the »weak« and the »strong«, in Rom 12—15 and 1 Cor 8—10. Finally, the author reveals the need for tolerance and dialogue in the Catholic community. This follows from the old Christian axiom: »In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.« This also follows from a consequent application of Vatican II documents: GS, DH and UR.